

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Marleen Ein

Isa tähtsus laste kasvatamisel Eestis sotsiaaltöötajate käsitustes

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Merle Linno, MSW

Tartu 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Marleen Ein

(02.06.2016)

ABSTRACT

A father's importance in raising children in Estonia through social workers' interpretations

The aim of this bachelor thesis is to examine father's role in child rearing and I will do that through social workers interpretations. I am looking for answers to two research question:

1. How do social workers describe father's importance in child rearing?
2. How do social workers describe fathers in social work?

In order to do that I did two focus group interviews in local municipality.

All children need parents and a whole family, of which a father is an important part. Children need their father's example, care, love and support from the moment of their birth. A father's role has changed a lot through time, as have the understandings of gender roles in society. There are more and more talks of equality in society and about the fact that both women and men should be part of work and family life equally.

Social workers work with families every day and their opinions and views affect their work with those families substantially so it is important to understand how the specialists see the importance of the father in raising the child. On it depends if the fathers are involved in solving troubles with children or not and which image of fathers is created in society.

The main findings from this bachelor thesis are that social workers think that there should be a child should have a father and mother and they condemned same sex families. Moreover came out a stereotype that father's responsibility is to earn money for family and mother can raise children at home. At the same time social workers approved when father stays home with a child. Social workers thought that love between a father and a child is important but there was also an opinion that that this kind of love is weird and society also supports that view. Moreover, I saw that social workers personal experiences with their father impacted their view of the role of the father. I also saw that it is important that social work is based on theories and is research-based. That would ensure good social work quality to all people in need.

Sisukord

ABSTRACT	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	5
1. Kirjanduse ülevaade	6
1.1 Vanemlus	6
1.2 Isa lapse kasvatamisel	8
1.3 Laps vajab isa ja isa last.....	9
1.4 Lastekaitsetöö	10
1.5 Isa sotsiaaltöö subjektina	11
1.6 Probleemiseade	13
2. METOODIKA.....	14
2.1 Metodoloogiline lähtekoht.....	14
2.2 Andmekogumismeetod	14
2.3 Uurimuses osalejad	14
2.4 Uurimuse eetiline aspekt.....	15
2.5 Uurimuse käik.....	15
2.6 Analüüsimeetod	16
2.7 Uuriija refleksiivsus	17
3. ARUTLEV ANALÜÜS	18
3.1. Miks vajab laps isa?.....	18
3.2 Isa roll lapse eest hoolitsemisel	21
3.3 Isa ja lapse vaheline armastus.....	22
3.4 Pojad ja tütreid	26
3.5 Isad sotsiaaltöös	28
Kokkuvõte	31
Kasutatud kirjandus	33

Sissejuhatus

Kõik lapsed vajavad vanemaid ja terviklikku perekonda, mille üheks tähtsaks osaks on isa. Lapsed vajavad isa eeskuju, hoolt, armastust ning tuge kasvamiseks sünnihetkest alates. Isade roll on ajaga palju muutunud nagu ka ühiskonnas juurdunud arusaamad soorollidest. Üha enam räägitakse ühiskonnas võrdõiguslikkusest ja sellest, et nii naised kui mehed peaksid saama võrdselt osaleda nii töö kui pereelus. Iganenud soostereotüübid on märkimisväärselt takistanud soolise võrdõiguslikkuse edendamist, toetades arusaama, mille järgi laste eest hoolitsemine on naiste ülesanne (Isad ja vanemapuhkus, i.a).

Erinevad uurimused on näidanud, et Eesti sotsiaaltöös ei nähta isa perekonnas olulisena ning tema osa väärtustatakse oluliselt vähem kui ema osa. Ivanova (2007) uuris kahte Eestis ilmunud lastekaitsetöö käsiraamatut ning tema analüüsist selgus, et isa tähtsus perekonnas on vähem oluline kui ema tähtsus. Linno (2008) leidis, et lastekaitsetöötajate narratiivides kirjeldatakse isa lastega seotud igapäevatoimingus harva ning pigem räägitakse isast seoses väärkohtlemisega.

Sotsiaaltöö spetsialistid töötavad igapäevaselt peredega ning nende seisukohad ja arvamused mõjutavad oluliselt nende tööd peredega, seetõttu on oluline mõista, kuidas ja millistena näevad spetsialistid isa olulisust lapse kasvatamisel. Sellest sõltub ka see, kas isad kaasatakse lapsega seonduvate murede lahendamisse või mitte ning milline kuvand luuakse isadest ühiskonnale.

Bakalaureusetöö teema on minuga kaua aega kaasas käinud. Tunnen, et lastekaitsetöö on see, mis mind paelub ning millega sooviksin edaspidi tegeleda. Olen kokku puutunud lastekaitsetöötaja seisukohaga, et last peaks kasvatama ema ja isal pole vaja üldse lapse kasvatamises osaleda, vaid maksta lapsele elatist. See olukord pani mind sügavalt mõtlema meie ühiskonnas ja sotsiaaltöös jagatavate väärtuste peale ja siit tekkis mul soov uurida, millised on sotsiaaltöötajate hoiakud ja arusaamad isa tähtsusest lapse elus.

Oma bakalaureusetöös uurin isa olulisuse käsitusi sotsiaaltöötajate tõlgendustes. Antud teema uurimine on oluline, et mõista, kuidas sotsiaaltöö spetsialistid isad näevad ning kuidas hindavad nende rolli lapse elus ning kasvatamisel. Uurimuse läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivset uurimisviisi. Viisin läbi kaks fookusgrupi intervjuud kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatega. Andmeanalüüs kasutasin temaatilise analüüsi põhimõtteid.

1. Kirjanduse ülevaade

1.1 Vanemlus

Statistikaameti andmetel on Eestis abieluvälised sünnid oma suure osatähtsuse poolest Euroopas esirinnas. Viimaste aastate jooksul on väljaspool seaduslikku abielu sündinud 58% lastest (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008). Abielu annab isale suurema kohustuse ja vastutuse oma laste eest hoolitsemisel ning tagab vähemalt juriidilise isa olemasolu. Abielu võiks lugeda justkui mõlema vanema otsuseks võtta vastutus nii üksteise kui ka oma perekonna eest. Seega võib arvata, et vanemad, kes on enne lapse sündi abielus, on teadlikult võtnud vastu otsuse pere luua ning jagavad vastutust ning on valmis ühiselt last kasvatama. Siin on olulised ka perekonnas jagatavad ühised väärtused. Enamik eestimaalastest nõustub, et koos lapse saamisega on lapsevanem endale võtnud kohustuse oma lapse eest tema täiskasvanuks saamiseni hoolitseda – seda ka siis, kui ta on pere juurest lahkunud ja loonud uue pere (Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond: Laste ja perede arengukava 2012–2020, 2011).

Eesti Vabariigis kehtiv perekonnaseadus (Perekonnaseadus, 2009) näeb ette, et mõlemal vanemal on lapse suhtes võrdsed õigused ja kohustused (§ 116). Kui vanemad otsustavad lahutada ja laps jääb ühe vanema juurde, saab teisest eemal elav vanem. Sellises olukorras on vajalik tagada, et vanemate paarisuhte lõppemine ei tähendaks lapsevanema õiguste ja kohustuste lõppemist (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Seadus näeb ette, et alaealise lapse vanem täidab lapse ülalpidamise kohustust elatise maksmise teel eeskätt juhul, kui ta ei ela lapsega koos või kui ta ei osale lapse kasvatamises (Perekonnaseadus, 2009). Kui vanemad ei jõua omavahel elatise küsimustes kokkuleppele, on neil võimalus esitada kohtule hagi ja kohtu kaudu nõuda teiselt vanemalt elatist. Elatise maksmist kontrollitakse ning mõjutusvahendeid, millega survestatakse lahus elavat vanemat elatist maksma on mitmeid. Sellel aastal karmistused meetmed veelgi ning kohtul on õigus elatise mõjuva põhjuseta tasumata jätmise korral peatada võlgniku mootorsõiduki või väikelaeva juhtimisõiguse, harrastuspüügi- või kutselise kalapüügi õiguse, jahitunnistuse või relvaloa kehtivuse (Tuulik, i.a.) Samuti on seaduses reguleeritud lapsega suhtlemise õigus, mis ütleb, et lapsel on õigus isiklikult suhelda mõlema vanemaga ja mõlemal vanemal on kohustus ja õigus suhelda lapsega isiklikult (Perekonnaseadus, 2009). Vanema hooldusõiguse määramise uuringus leiti, et just isad

pöörduvad kohtu poole kõige enam suhtlemiskorra kindlaksmääramiseks. Suhtluskorra kindlaksmääramise avalduste suur hulk näitab aga seda, et probleemiks on, et emad, kelle juures laps elab, ei võimalda isadel lapsega suhelda (Espenberg jt, 2013). Selle punkti mittetäitmisega ei kaasne aga mingeid karistusi ega pole välja töötatud meetmeid selliste olukordade lahendamiseks. Ka kohtunikud ja advokaadid on leidnud, et kuigi juhul, kui lepitusmenetlus ebaõnnestub, on kohtulahend sundtäidetav, pole praktikas hoobasid, millega saaks mõjutada vanemaid seda täitma (Espenberg jt, 2013). Siin tuleb välja justkui oleks materiaalne pool olulisem suhetest lapsega, kuna see on seadustega paremini reguleeritud ning kontrollitav.

Sotsiaalministeeriumi poliitikaanalüüsis (Sinisaar ja Tammpuu, 2009) toodi välja, et on väga oluline, et riiklik perepoliitika toetaks ning väärtustaks isadust. On vaja suurendada meeste võimalusi osaleda lapse imikueast peale lapse kasvatamisel ja tema eest hoolitsemisel, see aitaks tugevdada isa ja lapse vahelist sidet (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Lapse ja perede arengukavas (2011) on toodud välja peamised tegevussuunad, mis toetavad ühist vanemaks olemist, näiteks vanemaid ja vanemaharidust väärtustavate hoiakute kujundamine ning täiskasvanutevahelise positiivse suhte ja vanemliku vastutuse toetamine.

Burgess (2000) on välja toonud, et sageli on ühiskonnas levinud arusaam, et lapsel tekib ainult üks esmatähtis kiindumus ja see on emaga, kuid on selgunud, et imikutel areneb välja samaaegne kiindumus kõigisse, kes piisavalt sageli nende vaatevälja ilmuvad. Isa osa lapse elus pole emaga võrreldes teisejärguline (Burgess, 2000) Ka Eesti perepoliitikat iseloomustab ema- ja lapsekesksus, samas leitakse, et mõnede bioloogiliste erisuste kõrval võib isa pakkuda lapsele samaväärset tuge kui ema (Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond: Laste ja perede arengukava 2012–2020, 2011). Leitakse ka, et Eesti riigis on enamik perepoliitilisi meetmeid soolist võrdõiguslikkust arvestavad, samas takistavad kinnistunud hoiakud ja stereotüübid mõlema vanema aktiivset osalust lapsekasvatamisel (Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond: Laste ja perede arengukava 2012–2020, 2011). Lapse ja isa vaheline suhe on väga oluline nii koos kui lahus elava vanemaga. Mida tugevam on isa ja lapse seotus, seda tõenäolisem on, et isa jääb lapse kasvatamisel osalema ning lapsega suhtlema ka lapsest lahus elades (Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed).

1.2 Isa lapse kasvatamisel

Vanemluses eristatakse kaasajal bioloogilist, juriidilist, sotsiaalset ja psühholoogilist osa (Sotsiaalministeerium, 2011). Laps vajab isa juures kõiki nelja osa, mis moodustab isast terviku. Isa sotsiaalne roll seisneb lapse vajaduste eest hoolitsemises ning lapsega igapäevaelu jagamises, psühholoogiline isadus hõlmab emotsionaalset seotust ja lähedussuhet isa ja lapse vahel (Sotsiaalministeerium, 2011).

Eesti Vabariigi perekonnaseaduse (Perekonnaseadus, 2009) § 84. kohaselt on lapse isa mees, kes on lapse eostanud. Loetakse, et lapse on eostanud mees, kes on lapse sünni ajal lapse emaga abielus, kes on isaduse omaks võtnud või kelle isaduse on tuvastanud kohus. Kui lapse vanemad ei ole abielus, tehakse lapse põlvnemine kindlaks vanemate avalduse alusel. Isaduse omaksvõtuks on vajalik lapse ema nõusolek (§ 89). Samas ütleb § 86, et kui laps sünnib kolmesaja päeva jooksul pärast abielu lõppemist, on lapse isa lapse emaga abielus olnud mees (Perekonnaseadus, 2009). Seaduse silmis oleks justkui isa, kes ei ole lapse emaga abielus vähem tähtis, kuna tema peab esitama avalduse ja saama ka ema nõusoleku, et olla lapsele isaks, samas kui abielus olev isa loetakse automaatselt sündiva lapse isaks ka juhul, kui ta ei ole last eostanud. Siin on näha, et seadus annab justkui emadele suuremad õigused kui isadele. Võib arvata, et emadel on justkui õigus valida, kas ja keda nad oma lapse isaks peale lapse sünni soovivad ja kui emad ei soovi isa kannet sünniaktile teha, siis jääb laps niiöelda ilma isata.

Isa roll ajas on oluliselt muutunud. 18. sajandil oli isa roll lapsevanemana sedavõrd domineeriv, et sõnu „lapsevanem“ ja „isa“ kasutati sünonüümidenä. (Burgres, 2000). Ajalooliselt on meestele isarolli küll omistatud, kuid see ei ole eeldanud mehe aktiivset osalemist pereelus ja laste kasvatamisel, vaid on kandnud pere ülalpidaja pitserit (Hearn, 2002 viidatud Karu, Kasearu ja Biin, 2007 kaudu). Eesti inimarengu aruandes leiti, et mitmed sotsioloogilised uurimused on näidanud, et 1980ndate lõpus ja 1990ndate alguses oli Eestis iseloomulik perekesksete väärtuste tähtsuse tõus ja traditsioonilise, s.o töötava isa ja ainult kodule pühendunud emaga perekonna teatud idealiseerimine. Traditsioonilist perekonda käsitleti tugeva perekonna sünonüümina ja sellele pandi suuri lootusi rahvuse elujõu taastamisel (Eesti inimarengu aruanne, 2000). Poliitikaanalüüsis, kus uuriti isadust toetavaid poliitikameetmeid, toodi välja, et eestlaste hoiakud isa osalemise suhtes laste kasvatamisel on

üsna vastuolulised. 2008. aasta alguses nõustus 98% eestlastest väitega, et „laste kasvatamine ja nendega tegelemine on võrdselt nii ema kui isa kohustus”. Teisalt kinnitab sama uurimus eestlaste kindlat arusaama, et mehe ülesanne on pakkuda perele eeskätt majanduslikku kindlust. Selle väitega nõustus 86% vastanutest (RISC, 2008; viidatud Järviste, 2008 kaudu)

Ka tänapäeval on valdav kujund isast kui oma perekonnast hoolivast mehest, kes pere igapäevareaalsuses siiski tagaplaanil püsib ning kelle kanda on perekonna majandusliku heaolu tagamine (Gatrell, 2005 viidatud Karu, Kasearu ja Biin, 2007 kaudu). Mida aeg edasi, seda avatumaks muutuvad mehed oma rollis isadena. Üha vähem on valehäbi tunnete väljendamise ja lapse eest hoolitsemise ees.

Kehtiva perekonnaseaduse (2009) § 116 kohaselt on vanematel oma laste suhtes võrdsed õigused ja kohustused. Samuti on vanematel kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest. Hooldusõigus hõlmab õigust hoolitseda lapse isiku eest ja õigust hoolitseda lapse vara eest ning otsustada lapsega seotud asju (§ 116 lg 2). Niikaua kui vanemad elavad koos või ei soovi ühist hooldusõigust lõpetada, on neil võrdsed võimalused, õigused ning kohustused lapse eest hoolitsemisel. Perekonnaseadus (2009) § 137 sätestab ühise hooldusõiguse lõpetamise ning seal on kirjas, et ühise hooldusõiguse lõpetamise korral lähtub kohus hooldusõiguse ühele vanemale andmise otsustamisel eeskätt lapse huvidest, arvestades muuhulgas kummagi vanema vaimset ja majanduslikku valmisolekut last kasvatada, hingelist seotust lapsega ja senist pühendumist lapse eest hoolitsemisele ning lapse tulevase elamistingimusi. Siinkohal on väga olulised perekonnasisesed kokkulepped. Näiteks kui lapse esimestel aastatel on laps emaga kodus ja isa käib tööl ning panustab sellega perekonda, kuna tema palk on suurem ja see võimaldab perekonnale paremat majanduslikku toimetulekut, ei saa öelda, et isa panus lapse heaolu tagamisel on väiksem, kui ema oma. Samas kui nüüd vanemad otsustavad ühist hooldusõigust jagada, on isal justkui vähem võimalusi, kuna kohus vaatab oluliselt vanemate hingelist seotust lapsega ning senist pühendumist lapse eest hoolitsemisel. Samuti tühistab see ära varasemad peresisesed kokkulepped ning kõiki vanemaid hinnatakse ühiste seadusest tulenevate kriteeriumite järgi.

1.3 Laps vajab isa ja isa last

Igal lapsel on ema ja isa ning laps vajab neid selleks, et kasvada ja samamoodi vajavad vanemad oma lapsi, et olla õnnelikud. Isa sünnib siis, kui sünnib laps ja sellest hetkest saab

alguse nende omavaheline suhe. Niisama oluline nagu isa on lapse eostamisel, on ta seda ka terve ülejäänud elu kasvataja ja toetajana. Lapsed on interaktsioonis oma vanematega. Laste ja perede arengukavas 2012-2020 (Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond: Laste ja perede arengukava 2012–2020, 2011) kirjutatakse, et isade suurem osalus laste kasvatamisel ja kodutöodes toob uuringute kohaselt kaasa peresuhete kvaliteedi tõusu ja tugevamate suhete säilimise lastega ka lahtuse korral. Samuti on arengukavas välja toodud, et isa osalusel lapse kasvatamises on häid mõjusid nii isale endale kui ka lapse arengule. Longituuduuringud on näidanud, et isa positiivne osalus lapse kasvatamisel on seotud lapse kõrge akadeemilise motivatsiooni ja võimekusega, vähemate kriminaalsete probleemidega, vähemate hilisemate vaimse tervise probleemidega ja hea vanema lapse suhtega täiskasvanueas (Flouri, 2005; viidatud Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond: Laste ja perede arengukava 2012–2020, 2011 kaudu). Samuti on teaduslikku kinnitust leidnud asjaolu, et mehed, kes elavad koos oma lastega, käituvad vähem riskeerivalt, st tarbivad vähem alkoholi, tubakat ja narkootikume, neil on harvem depressioone ning nende üldine vaimne heaolu on kõrgem (Plantin, 2007; viidatud Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond: Laste ja perede arengukava 2012–2020, 2011 kaudu).

1.4 Lastekaitsetöö

Lastekaitse on Eestis reguleeritud mitmete dokumentidega . Olulisemaks neist on ÜRO Lapse õiguste konventsioon ning Eesti Vabariigi lastekaitseseadus ja perekonnaseadus. ÜRO Lapse õiguste konventsioonis (Lapse õiguste konventsioon, 1991) on sõnastatud kõigile lastele kehtivad inimõigused: õigus elule, õigus vaimsete ja füüsiliste võimete arendamisele, õigus kaitsele lapse arengut kahjustavate mõjude eest ning õigus pere-, kultuuri- ja sotsiaalelus osalemisele. Need on õigused, mis kehtivad kõigile lastele sõltumata vanusest, soost, rahvusest või muudest tunnustest (Lastekaitse kontseptsioon, 2005). Eesti Vabariigi lastekaitseseaduse (Lastekaitseseadus, 2014) § 11 kohaselt korraldavad riigis lastekaitset Vabariigi valitsus, lastekaitse nõukogu, Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet, maavanem ja kohaliku omavalitsuse üksused lastekaitse seaduses sätestatud ülesannete alusel.

2016. aasta alguses jõustus uus lastekaitse seadus, mille eesmärgiks on lapse huvide kaitse tagamine paremal moel, riikliku lastekaitse korralduse väljaarendamine, riikliku järelvalve tõhustamine ning kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö kvaliteedi tõstmine (Lapse õigused ja

heaolu, i.a.). Lastekaitse korraldamise uuendamise alusanalüüsis leiti varasemalt, et lastega kokkupuutuvad spetsialistid ei tee üksteisega koostööd, kuna stiimuleid, kohustust ning juhendeid koostöö tegemiseks ei ole (Lastekaitse korralduse uuendamise analüüs, 2013). Oluline muudatus lastekaitse korraldamisel on see, et luuakse kohalikul tasandil toimuvate tegevuste toetamiseks riiklik lastekaitseüksus ning riik hakkab nõustama kohalikke omavalitsusi keerulisemate lastekaitsejuhtumite lahendamisel, kus omavalitsusel endal teadmisi või kogemusi napib (Uued põhimõtted lastekaitseaduses, i.a.). Lastekaitseaduse (Lastekaitseadus, 2014) § 15 kohaselt rakendab sotsiaalkindlustusamet kohaliku omavalitsuse üksuse taotluse alusel erinevaid lapsi ja peresid toetavaid riiklike meetmeid, sealhulgas kohaliku omavalitsuse üksuse abistamine lastekaitsejuhtumite lahendamisel ning kohaliku omavalitsuse üksuse toetamine lapsele või perele sobivate meetmete leidmisel (Lastekaitseadus, 2014). On näha, et lastekaitsetöös peetakse oluliseks nii lapse kui perekonna toetamist ning lastekaitsetöötajate professionaalsust. Kuna nüüd on kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajatel võimalus saada rohkem toetust ja nõu erinevate juhtumite lahendamisel, võib muutuda ka perekonna kui terviku nägemine sotsiaaltöös olulisemaks ning kogu lastekaitsetöö terviklikumaks.

Sotsiaaltöös mängib väga olulist rolli spetsialistide minevik ja see, kes nad inimesena on, mida on kogunud, millised on nende isiklikud tõekspidamised, samuti nende haridus, ettevalmistus ning töökogemused. Marju Selg (2008) on kirjutanud, et sotsiaaltööd tehes osaleb sotsiaaltöötaja oma mõjuga kõiges, mida teeb ja seda mõju tuleb teadvustada. Veel lisab ta, et sotsiaaltöötaja isik, st tema hariduslik taust, kogemused ja eelarvamused mõjutavad oluliselt seda, kuidas spetsialistid teadmisi vastu võtavad, mida tähtsaks peavad ning mida kõrvale jätavad (Marju Selg, 2008). Uurides sotsiaaltöötajate tõlgendusi isade kohta, on oluline vaadata, millised on spetsialistide isiklikud hoiakud, millisenä kirjeldavad nad isa rolli laste elus ning kuidas näevad isasid sotsiaaltöö kontekstis.

1.5 Isa sotsiaaltöö subjektina

Traditsioonilises perekonnas on igal lapsel kaks vanemat, ema ja isa. Sotsiaaltöös näeme me aga seda, et tihti sotsiaaltöötajad peavad ema olulisemaks vanemaks kui isa. Burgess (2000) on toonud välja, et lastega seotud ametite esindajad väldivad sageli aktiivselt isadega tegelemist või lihtsalt suunavad pakutavad teenused emadele. Vähesed teadvustavad, kuivõrd

erinevalt nad lähenevad isadele ja emadele, ega adu sedagi, et lasteaiad ja perekeskused näevad harilikult välja lausa isavaenulikud (Burgess, 2000). Seetõttu võivad isad end sotsiaaltööga tegelevates asutustes tunda ebamugavalt ning tajuda, et nad pole sinna oodatud. Ivanova (2007) uuris kahte Eestis ilmunud lastekaitsetöö käsiraamatut, Reet Räägu “Lastekaitse käsiraamat” ning Erki Korbi ja Reet Räägu “ Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses“.Ta leidis, et mõlemad raamatud hindavad ema osa lapse arengus ja heaolus olulisemaks kui isa osa. Linno (2012) leidis, et isa on lastekaitsetöötajate narratiivides harva esinev tegelane ning temast räägitaks seoses väärkohtlemise või sellekohase kahtlusega, harva kirjeldatakse isa igapäevastes lastega seotud toimingutes. See tähendab, et sotsiaaltöötajad ei tegele tavapäraselt isadega ning pigem jätavad nad probleemide lahendamisel kõrvale, kuna isa nähakse kui ohu allikat või siis mitteolulist rolli kandvat vanemat lapse kasvatamisel. Selline arusaam võib tuleneda tugevalt välja kujunenud soorollidest. Burgess (2000) on toonud välja, et lapsed on juba üle 150 aasta olnud naiste töö ning sellel ajal, kui mehed on tootnud materiaalseid hüvesid, on naised taastootnud inimsugu. Naiste investeeringud järeltulijatesse on kergesti nähtavad, samas kui meeste tihti samavõrd pühendunud pingutused jäävad varju (Burgess, 2000).

Goff'i (2012) läbiviidud uurimuses üritati isasid kaasata lastekaitsetöösse ning selgus, et isad pole harjunud sotsiaaltöö spetsialistidega koos töötama, kuna tihti on kõik professionaalsed tegevused, toetus ja vastutus lastekaitstes suunatud naistele. Tihti ei saa isad ise otsustada oma osaluse üle lastekaitsetöös, kuna neid lihtsalt ei märgata ning arvatakse, et piisab ema kohalolust ja tegutsemisest, see aga ei pruugi tähendada, et isad ise ei ole huvitatud lapsega seonduvate probleemide lahendamisest. Goff'i (2012) uuringust selgus ka, et hoolimata sellest, et isad ei olnud varem lastekaitsetöös osalenud, oli väga vähe neid isasid, kes ei soovinud lüüa kaasa sotsiaaltöös ning kokkusaamistel lastekaitse spetsialistidega. Nii võib juhtuda sotsiaaltöös, et isad, kes hoolivad ning tegelevad oma lastega, jäävad emade varju, kuna neid ei ole kaasatud sotsiaaltöö spetsialistide poolt või pole nad ise näidanud oma soovi teha koostööd. Võib arvata, et kui sotsiaaltöö protsessis osaleb kogu perekond, on võimalik jõuda paremate tulemusteni kiirema ajaga, kuna mõlemad vanemad on pühendunud muutustele ning saavad tegutseda ühises koostöös valminud plaani alusel eesmärgini jõudmiseks. Mõlema vanema osalus tagab ka võrdse informeerituse ning võrdsed võimalused lapse toetamiseks ja abistamiseks.

1.6 Probleemiseade

Eesti vabariigi seaduste järgi on ema ja isa lapse jaoks võrdsed vanemad ning jagavad ühiselt nii õigusi kui ka kohustusi lapse ees. Erinevatest uurimustest aga selgub, et tihti on isad sotsiaaltöös kõrvale jäetud ning neid nähakse pigem mitteolulise või ohtliku vanemana.

Kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajad tegelevad igapäevaselt oma töös laste ja peredega ning seetõttu on väga oluline mõista, millisena näevad nad isa ja tema osa perekonnas. Lastekaitsekorralduse uuendamise analüüsi lõpparuandes selgus, et kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajad on väga erinevate kvalifikatsioonidega ning kasutavad oma töös erinevaid meetodeid (Lastekaitse korralduse uuendamise alusanalüüs, 2013). Seetõttu võivad sotsiaaltöötajate tõlgendused isadest ning nende osast laste kasvatamisel olla erinevad.

Ivanova (2007) on uurinud kahte Eestis ilmunud lastekaitsetöö käsiraamatut ning leidis, et mõlemad raamatud hindavad ema osa lapse arengus ja heaolus olulisemaks kui isa osa. Urbas (2010) uuris oma magistritöös lahutatud isaks olemist Eestis ning leidis, et isad tõrjutakse sageli ema ja spetsialistide poolt laste elust kõrvale ning isadus on endiselt Eesti ühiskonnas alahinnatud ja väärtustamata.

Olen kokku puutunud lastekaitsetöötaja seisukohaga, mille kohaselt peaks last kasvatama ema ning isa ei peaks osalema lapse kasvatamisel, vaid panustama materiaalselt. Selline hinnang mõjus ootamatult ning pani mind mõtlema meie ühiskonnas ja sotsiaaltöös jagatavate väärtustele ja siit tekkis mul soov uurida, millised on teiste sotsiaaltöötajate hoiakud ja arusaamad isa olulisusest lapse elus.

Tulenevalt eelmainitust on minu eesmärk kirjeldada isa olulisust laste kasvatamisel sotsiaaltöötajate käsitustes.

Oma töös otsin vastust kahele uurimisküsimusele:

1. Kuidas kirjeldavad sotsiaaltöö spetsialistid isa olulisust lapse kasvatamisel?
2. Kuidas kirjeldavad sotsiaaltöö spetsialistid isasid sotsiaaltöös?

2. METOODIKA

2.1 Metodoloogiline lähtekoht

Minu uurimuse eesmärk oli vaadata isade rolli laste kasvatamisel läbi sotsiaaltöötajate tõlgenduste ja sellepärast kasutan kvalitatiivset lähenemist. Kvalitatiivne uurimisviis on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele ning viiakse läbi uuritavate loomulikus keskkonnas (Laherand, 2008). Selle meetodi kasutamine annab võimaluse jõuda uuritava maailmapildini ning selle detailsete kirjeldusteni. Kvalitatiivsetes uuringutes tegeldakse inimese sotsiaalse kogemuse uurimise, kirjeldamise ja tõlgendamisega, püütakse mõista väikese arvu osalejate maailmavaadet (Laherand, 2008).

2.2 Andmekogumismeetod

Viisin läbi kaks fookusgrupi intervjuud sotsiaaltöötajatega, intervjuu kava on töö lisas. Fookusgrupi intervjuude kasuks otsustasin seetõttu, et nende kaudu on võimalik osalejatel arendada vestlust ning näidata nii erinevaid kui ühiseid arvamusi, luues erialale omaseid seisukohti. Interaktsioon grupi liikmete vahel on ühiskonnaelu korraldumise ning indiviidi eneseväljenduseks ja arvamuse kujundamiseks loomulik keskkond, samuti on rühmavestlus iseteatav mikromudel ühiskonnas toimuvate interaktsioonide mõtestamisel (Merton, 1969; viidatud Vihalemm, 2014 kaudu). Rühmaintervjuudes ja arutlustes püütakse luua olukord, mis on lähedasem igapäevasele elule, kui see situatsioon, mida võimaldab intervjuuerija ja intervjueeritava kohtumine nelja silma all (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara, 2004). Intervjueeritavad tunnevad end vabamalt ja nende jutt on usaldusväärsem, kui kohal on mitu inimest (Grönfors, 1982; viidatud Hirsjärvi jt. kaudu). Kuna intervjueeritavad on intervjuu tegemise ajal oma tavapärasel keskkonnas koos teiste kolleegidega, tekib grupiintervjuus vaba ning vestlusele sarnane õhkkond, kus osalejad julgevad oma arvamust avaldada ning uurida ka teise grupiliikmete arvamusi. Usaldusväärseks teeb intervjueeritava jutu see, et nad on koos teiste sama ala spetsialistidega ning võivad tunda seetõttu ka suuremat vastutust oma seisukohtade ning nende põhjenduste ees.

2.3 Uurimuses osalejad

Viisin läbi kaks fookusgrupi intervjuud. Ühes fookusgrupi intervjuus osales

lastekaitsespetsialist, sotsiaaltöõspetsialist ja sotsiaalosakonna juhataja, teises kaks lastekaitsespetsialisti ning sotsiaaltöõspetsialist. Intervjueeritavatega võtsin kontakti sotsiaalosakondade juhatajate kaudu. Valisin erinevad sotsiaalosakonna töötajad teadlikult, et saada võimalikult mitmekülgeid arvamusi ja infot selle kohta, millisena näevad sotsiaaltöötajad isa rolli lapse kasvatamisel. Minu valikut mõjutas ka see, millised spetsialistid kohalikes omavalitsustes töötavad. Lastekaitsespetsialistide osakaal oli suurem, kuna nemad puutuvad oma töös kõige vahetumalt kokku peredega, isade ja lastega ning tegelevad ka kasvatuslike probleemide lahendamise ja perede toetamisega. Oluline erinevus fookusgruppide vahel oli see, et ühes neist osalesid pikaajalise töökogemusega sotsiaalvaldkonna töötajad ja teises need, kelle praktika ei ole nii pikk. Sarnaseks jooneks oli aga see, et mõlemas intervjuus osalesid väikelinnade sotsiaaltöötajad.

2.4 Uurimuse eetiline aspekt

Enne intervjuude läbiviimist selgitasin intervjueeritavatele uurimuse eesmärgi, olulisust ning nende rolli selles. Selgitasin nii nende kui ka vestluses mainitavate inimeste konfidentsiaalsust tuues välja, et kui sotsiaaltöötajad räägivad juhtumitest, siis neid andmeid ma ei avalda, samuti ei avalda ka nende jutus välja toodavaid viiteid piirkonnale. Intervjueeritavalt küsisin luba vestluse salvestamiseks ning selgitasin selle olulisust andmete edasisel töötlemisel.

Intervjueeritavate ja nende jutus mainitud inimeste konfidentsiaalsuse tagamiseks muutsin nende nimed.

2.5 Uurimuse käik

Andmeid kogusin tehes fookusgruppiintervjuusid 19. aprillil ja 3. mail. Esimese intervjuu, mis kestis 1 tund ja 46 minutit, viisin läbi kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja kabinetis ja teise intervjuu, mis kestis 1 tund ja 8 minutit, linnavalitsuse sotsiaaltöötaja kabinetis. Intervjuude pikkust võis mõjutada see, et peale esimese intervjuu transkribeerimist mõistsin, et jutt oli pisut laialivalgum ja oleksin võinud intervjuud rohkem juhtida. Teist intervjuud tegema minnes arvestasin sellega ning püüdsin intervjuud paremini juhtida ja suunata. Intervjuud viisin läbi korraga kolme sotsiaalvaldkonna spetsialistiga. Intervjuudes püüdsin luua vaba ja meeldiva õhkkonna, samuti püüdsin läheneda intervjuule kui vestlusele, lähtudes küll intervjuu kavast, ent küsides täpsustusi kui vaja ning lubades intervjuus osalejatel arutada

teemadel, mis nende jaoks on olulised. Vestlused olid loomulikud ja pingevabad, näiteks intervjuus osalejad tegid intervjuu ajal nalja ja naersid. Sellisele õhkkonna loomisele võis aidata kaasa see, et enne intervjuu salvestama hakkamist tegin suunavate küsimustega sissejuhatus teemasse, uurides näiteks, kui tihedalt nad puutuvad oma töös kokku isadega. See andis võimaluse enne intervjuud põgusalt tutvuda. Samuti oli kõigile osalejatele teada, mis teemal me vestlema hakkame. See andis neile võimaluse juba eelnevalt teemasse omal moel sisse elada. Mulle väga meeldis intervjuusid läbi viies see, et sain küsida erinevaid täpsustavaid küsimusi ning suunata intervjuu käiku vastavalt sellele, mida intervjuueeritavad eelnevalt rääkisid. Mitmel korral pidin järgneva küsimuse ümber sõnastama või vahele jätma, kuna eelneva teema üle arutades sain ka sellele vastuse. Kindlasti olid abiks märksõnad, mis ma intervjuu küsimuste juurde kirjutasid ning need aitasid kergelt teemades orienteeruda. Esimeses intervjuus tuli ette kahel korral, et üks sotsiaaltöötaja pidi hetkeks lahkuma ja klientidega vestlema, kuid see ei seganud intervjuu käiku, vestlus jätkus loomulikult. Minu hinnangul sujusid mõlemad fookusgrupi intervjuud hästi ning lodusalt. Teist gruppi intervjuueerides tundsin, et nad on rohkem antud teemas sees. Seda võis mõjutada see, et teise grupi intervjuueeritavad on sotsiaalvaldkonnas töötanud pikka aega. Meeldis väga see, et teise grupi puhul jätsid kõik oma töötelefonid kabinetti ning valiti tühi ruum, kus vastuvõttu tol päeval ei toimunud. Teise grupi puhul oli veel huvitav, et kui intervjuu lõppedes küsisin, kas keegi soovib veel midagi antud teema kohta lisada, siis keegi seda ei soovinud ja panin diktofoni kinni. Peale seda jätkasime vestlust ning siis meenusid intervjuueeritavatele veel lood, mida nad soovisid rääkida. Kuna oli näha, et salvestamise lõpetamine mõjus inspireerivalt, võtsin pastaka ning kirjutasin märkmed ülesse. Teise grupi puhul jätkasime samuti vestlust, kuid siis juba teemaväliselt.

2.6 Analüüsimeetod

Kõigepealt transkribeerisin vahetult peale intervjuude läbiviimist mõlemad intervjuud ning juba transkriptsiooni tehes kirjutasin üles memosid, kuhu lisasin endapoolsed kommentaarid, tunded ja mõtted, mis mul intervjuud transkribeerides tekkisid. Samuti tegin märkmeid ka intervjuu läbiviimise ajal. Peale seda kodeerisin avatult kogu teksti ja lõin erinevad teemadest tulenevad kategooriad. Alguses vaatasin mõlemat intervjuud eraldi ning seejärel võtsin kokku samad kategooriad ning analüüsisin neid kõrvuti. Tõin enda jaoks välja teemad ning analüüsisin, kuidas nad omavahel seotud on ning püüdsin esile tõsta need, mis olulisemalt

sotsiaaltöõspetsialistide jutust kõlama jäid. Tõin eraldi välja ka tähtsamad ja värvikamad tsitaadid, mis iseloomustava sotsiaaltöõspetsialistide suhtumist isasse ning lapse kasvatamisse.

2.7 Uuriija refleksiivsus

Uurimust läbi viies olin teadlik enda isiklikust mõjust nii andmete kogumisel kui ka nende analüüsimisel. Intervjuud tehes püüdsin tuua selgitavaid vihjeid ning täpsustusi ning küsisin mitmel korral ka intervjuueeritavatelt täpsustusi, et olla kindel, et mõistsin, mida nad millegi konkreetsega öelda soovisid. Kuna osade intervjuueeritavatega olin varasemalt tuttav, jälgisin teadlikult oma osalust intervjuus. Kuna teema on minu jaoks isiklikult väga huvitav, ei keskendunud ma oma isiklikule huvile, vaid analüüsisin neid teemasid, mis tõusid oluliselt esile vaid sotsiaaltöötajate käsituses.

3. ARUTLEV ANALÜÜS

3.1. Miks vajab laps isa?

Sotsiaaltöötajad rääkisid, et isa osa perekonnas on väga tähtis selleks, et lapsel tekiks arusaam terviklikust peremudelist.

Liisa: “/.../ et tema (laps) ka looks perekonna, tervikliku perekonna /.../ et see oleks nagu terviklik sellepärast”

Sotsiaaltöötajad leidsid, et lapsed, kes ei ole perekonnast, kus on ema ja isa, ei tea, milline on terviklik peremudel. See on eelduseks, et laps täiskasvanuna luues oma pere, loob samuti traditsioonilise perekonna.

Anna: “/.../ kellel on peremudel ema onju, õed vennad ja isa ei ole /.../ tal pole üldse ettekujutustki terviklikust perekonnast.”

Sotsiaaltöötajad kategoriseerivad peresid ning peavad terviklikuks neid perekondasid, kus on ema, isa ja lapsed. Mõlema vanema olemasolu on eelduseks perekonnaks olemisel. See näitab, et sotsiaaltöötajad hindavad kõrgelt traditsioonilisi pereväärtuseid ning isa olemasolu perekonnas. Selline sotsiaaltöötajate ühiselt kujundatud seisukoht näitab, et sotsiaaltöötajad on valmis tegelema oma töös perekonnaga kui tervikuga ning väärtustama samaväärselt emale ka isa olulisust perekonnas.

Intervjuudes sotsiaaltöötajatega selgus, et meie ühiskonnas mängivad olulist rolli muutuvad peremudelid. Sotsiaaltöötajad peavad oluliseks ning räägivad traditsioonilisest perekonnast, kuid näevad, et päriselu on mitmekesisem. Spetsialistid rääkisid, et lisaks sellele, et meil on sotsiaaltöö klientidena palju üksikvanemaid, on üha rohkem ka samasoolisi vanemaid, kes soovivad koos last kasvatada ning see mõjutab oluliselt laste arusaama peremudelist. On tunda, et sotsiaaltöötajad on samasooliste vanemate suhtes skeptilised ning pigem negatiivselt häälestatud just sellise peremudeli kujundamise tõttu.

Liisa: “/.../ nüüd on meil ju uus ajastu, meil on siin ka ju mõnel kaks ema ja mõnel kaks isa, et nendel kujuneb see peremudel hoopis selline väärastunud.”

Lastekaitsetöötaja näeb samasoolisi vanemaid kui väärastunud peremudeli loojaid. Selline spetsialisti arvamus mõjutab oluliselt tema tööd. Kui lastekaitsetöötaja leiab, et mingid pered on väärastunud, siis ei saa ta pakkuda neile professionaalset abi, mõistmist ja toetust. Võib järeldada, et igasugune kõrvalkalle traditsioonilisest peremudelist on pigem negatiivne. Selline suhtumine seab kahtluse alla spetsialistide empaatiavõime ning sallivuse ning suhtumise klientidesse. Siin tuleb välja ka klientide sildistamine, mida sotsiaaltöös kindlasti olla ei tohiks.

Mõlemas vestluses toodi kohe alguses välja ka see, et mõlemad vanemad on võrdselt olulised lapse jaoks. Selline seisukoht tuleneb suuresti ilmselt perekonnaseadusest, mis on sotsiaaltöötajate töö aluseks ning ütleb, et mõlemad vanemad on võrdsed. Sotsiaaltöötajad võivad tunda, et see on see õige vastus, mida neilt oodatakse, kui nad on ära öelnud, et vanemad on võrdsed, siis nad ei saa eksida. Selline on ühiskonna ootus neile kui spetsialistidele seadusest tulenevalt. Kuid see ei tähenda seda, et spetsialistid ei pea mõlema vanema olemasolu lapse jaoks tähtsaks.

Emma: “/.../ laps vajab mõlemat vanemat, nii ema, kui isa, mõlemad on lapse seisukohalt tähtsad.”

Spetsialistid pidasid iseenesest mõistatavaks, et laps vajab mõlemat vanemat ja nad on võrdsed. Kuid siiski rääkides vanemate võrdsusest, pidas sotsiaaltöötaja iseenesest mõistetavaks, et ema on esmane tähtis isik lapse jaoks.

Tiina: “ Isa on see oluline teine, kelle poole laps saab pöörduda, kui ta hakkab emast natukene eemalduma, et kelle poole ta saab pöörduda oma suhtlemise teisel etapil.”

Sotsiaaltöötaja küll püüab rõhutada isa olulisust, kuid leiab, et isa on oluline siis, kui laps hakkab isast eemalduma. Selline hoiak on kooskõlas vanemahüvitisega, kuna üldjuhul on kuni lapse 70 päeva vanuseks saamiseni õigus hüvitisele last kasvataval emal ning alles peale seda võivad vanemad vanemahüvitist kasutada kordamööda (Vanemahüvitis, i.a.). Burgess (2000) toob aga välja, et lapsel tekib samaaegselt kiindumus kõigisse, kes piisavalt tihti tema vaatevälja ilmuvad ning isa ei ole ema kõrval teisejärguline.

Mõlemas intervjuus kirjeldasid sotsiaaltöötajad sarnaseid asju, mis isa juures olulised on ning tegevusi, mis just isaks olemise juurde käivad. Kõlama jäi, et isad on lastele abiks õppimisel

ning kodutööde lahendamisel. Lastekaitsetöötajad tõid sisse enda kogemuse. Üks neist rääkis, et temal olid vanemad väga palju toeks õppimisel kuni gümnaasiumini ning ta tundis, et just seetõttu ta vajab oma isa.

Emma: “/.../ on eeskujuks, aitab kodutöodes, käib lastega väljas, jalutab uudistab maailma /.../ kõik igapäevaelu õpetused, mida koos teevad, tegutsevad, õpetavad.”

Liisa:” /.../ pärast kooli näiteks ülesanded, tuleb teeb, aitab sul füüsikat, matemaatikat teha, ajalugu /.../ ma vajasin teda selle pärast!“

Spetsialistid loovad isast positiivse kujundi, kes on lapsele toeks ning õpetajaks. Jällegi tulevad esile tugevad soorollid ning sotsiaaltöötajate ootused, et isad on targad ning oskavad abistada lapsi kodutöodes. Siin on ka oluline spetsialistide refleksiivsus, mida nad enda isade juures oluliseks pidasid ning kuidas hindavad isasid sotsiaaltöös. Kui näiteks üks lastekaitsetöötaja rääkis, et tema vajab oma isa sellepärast, et isa aitab tal lahendada koduseid ülesandeid, kuid leidis, et tal pole oma isaga lähedast kontakti kunagi olnud, siis võib-olla ei oska ta isa ja lapse vahelist lähedust ning armastust ka oma töös hinnata, kuna tema kogemustel põhinevad eelarvamused ei luba seda. Samuti on oht, et sotsiaaltöötaja eeldab, et lastel on isadega vähem lähedased suhted kui emadega ning ei märka lapse vajadusi.

Sotsiaaltöötajad tõid välja, et ema ja isa rolli määramisel on väga olulised peresised kokkulepped, mis määravad, milline roll on emal ja milline isal. Sotsiaaltöötajad rääkisid, et kui peresiseselt lepitakse kokku, et lapse esimestel eluaastatel on ema lapsega kodus ja isa käib tööl, et perekond oleks heal majanduslikul järjel, on mõlemad panustanud perekonnaellu ja ei saa öelda, et kummagi osa on vähem olulisem. Leiti ka, et üha levinum on olukord, kus isa jääb lapsega koju ja ema läheb tööle. Kõik oleneb isa ja ema vahelistest kokkulepetest.

Kaisa: “/.../ olulised on perekonnasisesed kokkulepped ema ja isa vahel /.../ kes mida teeb ja kes kuidas teeb.”

Antakse mõista, et ema ja isa on võrdväärsed partnerid, kes loovad omavahel kokkulepped ning jaotavad rollid vastavalt oma vajadustele ja soovidele. Rõhutati, et igasugune elukorraldus, milles vanemad omavahel kokku lepivad, on normaalne ja olenemata sellest, kes teenib raha või kes kasvatab lapsi, on panus perekonnale võrdne. Siin tuleb esile vastuolu sotsiaaltöötajate jutus. Eelnevalt mõistsid nad hukka samasooliste perekonna mudeli, mis on

peresisene vanematevaheline kokkulepe ning siin toovad sotsiaaltöötajad välja, et igasugused perekonnasisesed kokkulepped on igati aktsepteeritavad. Rolli jaotus vanemate vahel on peredes erinev ning sotsiaaltöötaja peab austama peresiseseid kokkuleppeid ning suhtuma kõikidesse peredesse individuaalselt. On väga oluline, et sotsiaaltöötaja annaks endale refleksiivselt aru, kuidas tema enda kogemused mõjutavad seda, kuidas ta perekonna olukorda hindab.

3.2 Isa roll lapse eest hoolitsemisel

Sotsiaaltöötajad räägivad, et lapse hoolduse juures on isal võrdsed võimalused emaga, kuid see, kas isa neid täidab, sõltub oluliselt sellest, kas isa on selleks valmis.

Emma: “/.../ mis vahet seal on kas on ema või on isa lapsega kodus, et see ei oma mingit tähtsust.”

Siin sotsiaaltöötaja ei eelista üht vanemat teisele ja leiab, et ka lapse eest hoolitsemisel võiksid osaleda mõlemad vanemad. On näha, et sotsiaaltöötaja usaldab mõlemat vanemat ja ei too välja erinevaid ootuseid emale ja isale, vaid võtab vanemaid kui võrdseid partnereid. Selline lähenemine sotsiaaltöös on väga oluline, et toetada mõlema vanema panust lapse kasvatamises ja arengus. Ka laste ja perede arengukavas (2011) on välja toodud, et Eestis isade seas on valmisolek ja soov jääda väikeste lastega koju keskmisest suurem, olles kasvav trend, eriti noorema elanikkonna hulgas.

Lastekaitsetöötaja kasutas siinkohal ka väljendit, et isa on vaimustuses oma lapsest. Selline kirjeldus tõi esile isaks olemisega kaasneva siira rõõmu ja tunded isa ja lapse vahel ning isade soovi osaleda lapse kasvatamisel lapse sünnist alates.

Kaisa: “/.../ mõni isa on nii vaimustuses oma lapsest, et ta tahab nii väga lapsega kodus olla.”

Sotsiaaltöötajad leiavad, et kui isa lapsega koju jääb, on see emotsionaalne ning midagi väga head ning erilist. Ka isade ja vanemapuhkuse uuringus leiti, et mehe soov lapsega koju jääda ei ole tingitud materiaaletest asjaoludest, vaid soovist oma lapsega koos olla ning lapsega kodus olnud mehed olid oma otsuse ja kogemusega väga rahul. (Biin, Karu ja Kasearu, i.a.) Emade puhul on lapsega koju jäämine justkui ühiskonna poolt heaks kiidetud kohustus, tihti

võrreldakse seda ka tööga, et mees käib tööl ja naise töö on kodus lapsi kasvatada.

Eelpool väljendasid sotsiaaltöötajad seisukohta, et vanemad on lapse hooldamisel võrdsed. Kui olime oma teemadega edasi läinud, soovis üks spetsialistidest tulla tagasi isa rolli juurde ning avaldada oma seisukoht, mis eelnevas jutus polnud välja tulnud.

Liisa: “Ma tahtsin veel seda ka ütelda, et isa roll on loomulikult pere toita ja teenida raha /.../ isiklikult arvan, et mehe roll on raha teenida. Et naine võib ju ka kodus olla ja lapsi kasvatada. Et naine ei pea hommikul kella kaheksaks tööle jooksuma ja õhtul kell seitse koju, et naine võiks ikkagi kodus olla /.../ mees peaks raha sisse tooma.”

Intervjueeritav rõhutab, et isa roll on loomulikult teenida raha, lisades juurde, et see on tema isiklik seisukoht. Veel toob ta välja, et naine ei pea hommikul vara tööle jooksuma ja õhtul koju. selle asemel võib naine ka kodus olla ja lapsi kasvatada. Siin tuleb justkui välja, et sotsiaaltöötaja peab tööl käimist raskemaks ülesandeks kui kodus laste kasvatamist, kasutades väljendit “Naine ei pea hommikul kella kaheksaks tööle jooksuma ja õhtul kell seitse koju”. Samuti rõhutab see mehe suuremat vastutust perekonnas. Kui sotsiaaltöötajatel on sellised hoiakud, siis nad ei kaasagi isasid sotsiaaltöösse, pigem tõrjuvad eemale, kuna laste kasvatamine on ema osa. Sellest tulenevalt peaksid lapsed ka peale vanemate lahtust jääma naiste kasvatada ning mehed peaksid jätkama materiaalse heaolu tagamist elatise maksmise näol.

3.3 Isa ja lapse vaheline armastus.

Rääkides sotsiaaltöötajatega armastusest isa ja lapse vahel, kerkis üles lahkarvamus ühe lastekaitsetöötaja ja teiste sotsiaaltöötajate vahel, kus enamus leidsid, et armastus isa ja lapse vahel on täiesti normaalne ja see peaks olema kõigi laste ja nende vanemate vahel.

Samas aga leidis lastekaitsetöötaja, et armastus isa ja lapse vahel võib tekitada kahtlust. Ka Linno (2012) kirjutab, et lastekaitsetöötajad suhtuvad erinevalt eri soost vanemate armastusse lapse suhtes. Kui emaarmastuse olemasolu eeldatakse, siis isa ja lapse vaheline lähedussuhe paistab lastekaitsetöötajale pigem kummalisena ja võimaliku seksuaalse väärkohtlemise tunnuseksena.

Anna: “Ma arvan, et armastus, et see on normaalne.”

Liisa: “Noo ei ole.”

Anna: “Isa armastus oma lapse vastu või?”

Liisa: “Eii noo on. Ühelt poolt on ta normaalne. Aga teiselt poolt tekitab kahtlust, kui avalikus kohas või suurel sünnipäeval, oma last hoiab süles ja nunnutab neid ja koguaeg noh, mina ei tea. See on kuidagi noh.”

Anna: “See on armastus!”

Selline arusaam, et lähedussuhted isa ja lapse vahel on kahtlased, võivad tulla lastekaitsetöötaja soovist olla erialal professionaalne ning näidata oma tähelepanelikkust ja sekkumise soovi. Samas tuleb välja negatiivne hinnang lapse ja isa vahelisse lähedusse. Selline hukkamõist mõjutab oluliselt sotsiaaltööd ning selle kvaliteeti. Kui sotsiaaltöötaja leiab, et lähedus lapsega on lubatud emale, kuid isale mitte, asetab ta vanemad erinevatele tasanditele. Sotsiaaltöötaja, kes peab kummaliseks isa ja lapse vahelist armastust, võib jätta lapse huvid tahaplaanile, mitte märgates lapse vajadust isa armastusele. Samas aga teised sotsiaaltöötajad olid üllatunud lastekaitsetöötaja sellisest seisukohast ning püüdsid selgitada, et isa armastus oma lapse vastu on igati normaalne. Huvitav on see, et just lastekaitsetöötaja, kes igapäevaselt puutub kokku laste huvide kaitsega, ei väärtusta lapse ja isa vahelisi lähedussuhteid. Linno (2012) kirjutab, et selline lastekaitsetöötajate vaatenurk on suuresti mõjutatud seksuaalse väärkohtlemise äratundmisele suunatud koolitustest. Kuna minu intervjuus oli tegemist just alustanud sotsiaaltöötajaga, siis julgen arvata, et koolituse mõju siin pole, pigem on olulist rolli mänginud meedia ja ühiskond, mille lastekaitsetöötaja ka välja toob.

Liisa: “/.../ me oleme siin kaasaegses ühiskonnas, kui isa läheb väikse lapsega parki jalutama, siis ei tea, mida kõik mõelda võivad /.../ meil on see pedofilia väga aktuaalne. Et sageli isad ei julgegi minna oma lapsukesega jalutama /.../ see on ju ajakirjandusest ka läbi käinud, et see teema on hästi noh. “

Oli näha, et lastekaitsetöötaja tundis vajadust oma seisukohta põhjendada, kuna teised spetsialistid temaga ei nõustunud.

Siis rääkis sama lastekaitsetöötaja aga seda, et iga isa armastab oma lapsi.

Liisa: “/.../ iga isa armastab oma lapsi aga ma arvan, et isad ise ei julge nii seda välja näidata. Just selle ühiskonna arvamise pärast.”

Lastekaitsetöötaja on korruga toonud välja väga erinevaid seisukohti. Alguses leidis ta, et lapse ja isa armastus on kahtlane, siis aga, et iga isa armastab oma lapsi ning ühiskond suhtub isa ja lapse vahelisse armastusse kahtlustavalt. Jääb mulje, et ühiskonna arvamus survestab lastekaitsetöötajat suhtuma kahtlustavalt kõigesse, et mitte eksida. Võib olla tunnetab ta seda, kui ühiskonna ootust temale kui lastekaitsetöötajale. Selliseid erinevaid seisukohti võis mõjutada ka grupiintervjuus toimuv interaktsioon ning teiste spetsialistide mõju. Kuna tema seisukoht ei leidnud heakskiitu, kujundas ta selle vastavalt teiste sotsiaaltöötajate seisukohale ümber.

Selline arvamus ei olnud intervjueeritavate seas valdav, samas oli just lastekaitsetöötaja see, kes tõlgendas lapse ja isa vahelist lähedussuhet kahtlaseks ning see on kindlasti väga oluline teema sotsiaaltöös. Selline suhtumine leiab, et isade ja laste vahelist lähedussuhet peaks toetama ning võib mõjutada klienditööd isadega ning kanda negatiivseid hinnanguid lapse ja isa vahelistes suhetes. Sotsiaaltöötaja isasid laste kasvatamisel pigem nõustama ja jõustama. Loomulikult on oluline ka väärkohtlemist märgata ning sekkuda, kuid see ei tohiks tähendada seda, et isa armastus oma laste vastu äratub koheselt kahtlust.

Vestluses jõudsimeni selleni, et isa armastus võib olla väga erinev ning armastuse väljendusel mitmeid viise. On isasid, kes peavad oluliseks lapse materiaalsel kindlustatust ning näevad oma rolli selle tagamisel ning isasid, kes hindavad lähedasi suhteid ja koostegemise rõõmu oma lastega.

Tiina: “ /.../ mõni ütleb, et ma olen ju kõik ostnud ja kõik teinud selleks, mõni ütleb, et ma olen ju raha andnud ja see on väljendus, et ma olen ju kõik teind. Mõni tuleb ja näitab pilte igast päevast ja tegemistest. Mõnel reaalselt pole raha aga ta kõnnib, jalutab ja viib kooli, arsti juurde ja hoiab väga.”

Isade materiaalne panus lapse kasvatamisel on kooskõlas sotsiaaltöötajate endi seisukohaga, et isa peabki tööl käima ning raha teenima. Selline on varasemalt välja toodud sotsiaaltöötajate ootus isale. Isad jätkavad ka peale lahutust samasugust osalemist lapse elus. Siin aga oli näha sotsiaaltöötaja pigem negatiivset hoiakut isade suhtes, kes tagavad

materiaalse heaolu, kuid ei tegele lastega ning nende isade esiletõstmist, kes otseselt lapsega tegelevad. Võib järeldada, et sotsiaaltöötajate ootused isadele on väga kõrged, nad leiavad, et isad peavad tagama pere majandusliku heaolu, samas tegelema lastega ning osalema olulisel määral nende kasvatamises. Emade puhul aga ei oota sotsiaaltöötajad, et nad osaleksid aktiivselt tööelus.

Sotsiaaltöötajad rääkisid, et isaks olemise juures on väga oluline see, millisest perekonnast isa ise pärit on. Nagu eelpool mainitud, peeti oluliseks isa rolliks just tervikliku peremudeli loomist ning selle õpetamist ka lastele. Arvati, et kui isa on terviklikust perekonnast, siis ta oskab oma lapsi hoida, neid suunata ja armastada palju rohkem, kui isad, kes on katkistest perekondadest. Siin võib olla põhjus selles, et kuna isa on oma lapsepõlves kogunud lähedasi suhteid oma enda isaga, peab ta tundeid loomulikeks ning ei häbene neid väljendada.

Emma: "Kui isa on tervest perest pärit /.../ siis ta oskab oma lapsi hoida ja neid suunata ja armastada palju rohkem /.../ ei ole tal häbi ega mitte midagi. Ta võtab seda loomulikult, et ta on seda ise kogunud."

Selline sotsiaaltöötaja seisukoht toob esile, kui tähtis on sotsiaaltöös töötada isadega järjepidevalt põlvest põlve. Sotsiaaltöötajal peab olema oskus näha tervikpilti ning hinnata olukorra tagamaid. Oluline on ka ennetustöö, et need noored isad, kellel on lapsepõlvest negatiivse isa kogemus, mõistaksid, kui oluline on lähedus oma lapsega ning et nad ei jõuaks sotsiaaltöötaja juurde alles siis, kui nad ise on isana ebaõnnestunud.

Sotsiaaltöötajad rääkisid, et isad ei ole nii emotsionaalsed, kuid see ei pruugi tähendada, et nad hooliksid vähem.

Tiina: „/.../isad pole nii emotsionaalsed, nii palju ei kallista, musita aga võib olla isa hoolib südames rohkem."

See, et isad ei ole emotsionaalsed, võib olla jällegi ühiskonna mõjutus, kuna väga pikka aega on levinud tendents, et isa hoolitseb majandusliku heaolu ja materiaalsete asjade eest ning ema tegeleb laste kasvatamise ja hoidmisega, pole isad harjunud lastega pidevalt tegelema. Vestlusest tuleb välja ka see, et südames võivad isad oma lastest rohkem hoolida, kuid see ei pruugi niivõrd välja paista. See, et sotsiaaltöötajad tõid välja, et isad südames hoolivad oma lastest, annab sotsiaaltöötajale võimaluse märgata isa ja lapse vahelisi suhteid ning olla

tähelepanelik nende tõlgendamisel.

Sotsiaaltöötajad tõid välja, et isa roll sõltub oluliselt just ema ja isa vahelistest rollijaotusest ning isad on perekonnas nii toimekad, kui neil lastakse olla. ,

Kaisa: “/.../ kui ema on nõrk, /.../ ta võib olla psüühilise häirega või sõltuvushäirega ja isa on see kes perekonda hoiab, siis isa toimetab ja suudab rohkem.”

Siit tuleb välja, et sotsiaaltöötajad leiavad, et isadel on suur vastutus perekonna ees ning nad on suutlikud hoolitsema perekonna heaolu eest igakülselt. On näha, et isa rolli suhtutakse positiivselt ning isas nähakse potentsiaali pere eest hoolitsejana. Huvitav on see, et siin oleks justkui isa suutlikkuse tingimuseks see, et ema on nõrk. Võibolla traditsioonilises perekonnas haaravad emad ise endale perekonna eest hoolitseja rolli ning seetõttu jäävad isad lastega tegelemisel passiivsemateks, kuna emad ise ei kaasa neid lapse kasvatamise küsimustesse või arvavad emad, et teavad ise paremini, mida lapsed vajavad. Selline sotsiaaltöötajate käsitlus näitab, et sotsiaaltöötajad näevad, et isad saavad laste kasvatamisega hästi hakkama, kuid kui lastel on ema, kes tuleb kasvatusena toime, ei pea nad vajalikuks isa suuremat osalust laste kasvatamisel.

3.4 Pojad ja tütreid

Vesteldes isa rollist laste kasvatamisel, tõid sotsiaaltöötajad välja isa olulisuse pojale. Üks neist leidis, et isa peaks õpetama pojale mehiseid asju ning olema eeskujuks.

Liisa: “/.../ poeglaps, siis ikkagi ju isa õpetab teda, /.../mehiseid asju tegema, ei noo kui isa ei ole just väga naiselik ja väga naiseliku ameti peal. Kui ta on ikkagi mehelik /.. on oma majapidamine siis on ikka garaaž ja auto ja sellised asjad aga kui on korteri inimesed ja isa on ma ei tea günekoloog, ma ei kujuta ettegi, milliseid mehiseid asju isa lapsele kodus õpetab aga või pojale /.../

On näha sotsiaaltöötaja hinnanguid ja ootuseid isale. Isa peab olema mehine ja õpetama pojale mehiseid asju. Mehiste asjade all toob intervjuueeritav välja garaaži ja autodega seonduva. Selline isa on oma lapsele õpetajaks ja eeskujuks. Samas leiab sotsiaaltöötaja, et isa, kes on naiselik ja väga naiseliku ameti peal, tuues näiteks günekoloogi, panus lapsele eluliste asjade õpetamisel on vähem oluline, öeldes, et sa ei kujuta ettegi, milliseid mehiseid asju isa lapsele

kodus õpetab. Sotsiaaltöötaja lähtub väga tugevatest stereotüüpidest ning sildistab isad mehelikeys ja naiselikeys. Pidades tähtsaks, et isa peab olema mehelik, et olla eeskujuks oma lapsele, ei lähtu sotsiaaltöötaja lapse vajadustest, vaid stereotüüpidest ning eelarvamustest. Võib järeldada, et see laps, kellel on mehelik isa, vajab oma isa eeskujuks, kuid see laps, kellel on naiselik isa, ei vaja oma isa niivõrd. Samuti selgub, et isaks olemine sõltub erialast ning on ametid, mis isadele sobivad ja need, mis ei sobi.

Siin tuleb välja ka erinevus perede vahel, kes elavad oma majapidamises või korteris. Majapidamises elamine justkui suurendaks isa võimalusi lapsega rohkem tegeleda ning teda kasvatada. Seega on eramajas elavatel isadel eelis korteris elavate isade ees.

Selleks, et saada teada, mida arvavad spetsialistid isa olulisusest tütrele, küsisin nende arvamust selle kohta. Kuna kõik intervjueeritavad olid naised, seega tütre, tugineti arutluses oma isiklikele kogemustele.

Liisa: "Ütleme, et isad ja tütre on omavahel ikka väga kaugel /.../ Mina olen oma isast küll väga kaugel. Ma tunnen kohe meeletut distantsti. Midagi lähedast pole kunagi olnud."

Kõigepealt annab lastekaitsetöötaja üldise hinnangu, et isad ja tütre on teineteisest kauged ning seejärel toob välja enda kogemuse, millele tema hinnang tugineb. On näha, et intervjueeritava suhted isaga on olnud väga külmad, kuna ta kirjeldab, kuidas tunneb meeletut distantsti ning välistab koheselt igasuguse läheduse oma isaga. Selline negatiivne suhtumine saadab lastekaitsetöötajat ka tema töös. Ka vestlust alustades tõi ta välja intrigeeriva mõtte sellest, kas laps vajab isa ning lõpetas vestluse sarnase mõttearendusega.

Liisa: "Kuidas võtta, võibolla laps ei vaja isa tegelikult."

Samas tõi see sama lastekaitsetöötaja välja ka hulganisti positiivseid vaateid isast ja lapsest ning oli näha, et ta pidas isa oluliseks just poisslapse jaoks. Näiteks kirjeldas ta oma tööst juhtumit, kus vanematevahelises vaidluses eelistas isa hooldusõiguse saamisel. Siin tuleb esile sotsiaaltöötaja refleksiivsus. On näha, et lastekaitsetöötaja on ebakindel ja pole kujundanud enda jaoks kindlaid seisukohti, mida oli näha isa ja lapse vahelise armastuse teema juures. Rääkides juhtumist, kus ta eelistas isa, märkis ta, et loomulikult oli tegemist poisslapsel. Lastekaitsetöötaja on võtnud oma töösse kaasa oma isiklikud kogemused, nähes isa ja tütre vahel külmi suhteid. Võib arvata, et ta pole teadlik enda isiklikust mõjust sotsiaaltööle ning

seetõttu on lastekaitsetöötajal keeruline vaadata juhtumit sõltumatu pilguga ning leida lahendusi, arvestades lapse ja perekonna heaolu. Iga perekond ja juhtum on erinev ning vajab individuaalset lähenemist. Äärmiselt oluline on ka sotsiaaltöötaja hariduslik taust, kuna sotsiaaltöö eeldab erinevatel teooriatel tuginevat lähenemist. Antud lastekaitsetöötajal aga puudus erialane haridus ning see võib oluliselt mõjutada tema suhtumist perekonda, isadesse ning üldiselt sotsiaaltöösse.

Liisa räägib oma töö praktikast ning kirjeldab juhtumit, kus tema lastekaitsetöötajana eelistas isa.

Liisa: /.../minul oli just üks juhtum ja mina eelistasin isa ja isa saigi siis nagu lapse hooldusõiguse endale /.../tegemist oli ka muidugi väikese poisiga, et isa ja väike poiss.

See näitab veelkord, kuidas sotsiaaltöötaja peab olulisemaks just isa ja poisslapse vahelist suhet. Ning hindab kõrgelt ka enda panust hooldusõiguse määramisel.

3.5 Isad sotsiaaltöös

Sotsiaaltöötajad räägivad, et enamasti on nende klientideks üksikemad, kuid ka nende klientide kirjeldamisest selgub, et tegelikult on perekonnas isa olemas.

Emma: /.../ meil on tohutu hulk üksikemasid, samas jälle nende hulgas on vähemalt pooled ametlikult üksikemad kellel tegelikult on siis lapse isa kõrval või siis elukaaslane, et meesterahva roll on kodus tegelikult ikka olemas.

Sotsiaaltöötajate hinnangul on neid isasid, keda sotsiaaltöötajate eest varjatakse väga palju, olgu need siis bioloogilised või sotsiaalsed isad. Põhjus, miks emad eelistavad enda näidata sotsiaaltöös üksikvanemana, võib olla see, et näidates end üksikvanema leibkonnana, on võimalik saada suuremaid toetusi, kuna isa sissetulekuid ei arvestata siis leibkonna sissetulekute hulka. See loob aga olukorra, kus isa olemasolu näitamisest perekonnas on olulisem materiaalne hüve. Samas on tulnud sotsiaaltöötajate tõlgendustest välja, et isa roll on tagada majanduslik heaolu, kui isa seda ei suuda, siis võibolla on perekonnale lihtsam, kui ema vormistab end üksikvanemaks ning pere saab rahalist toetust. Võib olla ka nii, et ema ei soovi näidata oma suhteid laste isadega ning jätab juba sünnitunnistusele isa märke lisamata või on see vanemate ühine otsus parema toimetuleku tagamiseks. Nii kujuneb ühiskonnal kui

ka sotsiaaltöötajatel moonutatud pilt üksikvanematest ning nende olukorrast. Kui ema pöördub sotsiaalabi saamiseks sotsiaaltöötaja juurde ning esitab end kui üksikema, lõikab ta ära võimaluse sotsiaaltööspsialistil kaasata isa probleemide lahendamisse, ka lapse kasvatamisega seonduvate probleemide lahendamisse, kuna ema poolt on loodud pilt perekonnast, kus puudub isa. Siin tuleb välja ohukoht sotsiaaltöös, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata ning ennetada isade tahtlikku kõrvalejätmist emade poolt. Kuna paljudel juhtudel on eesmärgiks rahalise toetuse saamine peaks üle vaatama sotsiaaltoetuste süsteemi ning toetuse saamise korra. Samuti tuleks ühiskonnas rohkem väärtustada isasid ning isadust, et isad ise sooviksid olemas olla nii perekonna, ühiskonna kui ka sotsiaaltöö jaoks ning osaleda laste kasvatamisel ning sellega seonduvate probleemide lahendamisel.

Sotsiaaltöötajad rääkisid, et üksikemade kõrval on üksikisad erandlik nähtus ning seda toetavad praegu ka ühiskondlikud hoiakud.

Kaisa: „Üksikisad on ikkagi nagu erandlik nähtus /.../ meie ühiskonnas veel, et eeldatakse, et lapsed on ikkagi emaga koos.“

Sotsiaaltöötajad tõid välja, et ka kohtusüsteemis eelistatakse ema ning emale andestatakse lihtsamalt.

Tiina: /.../ seda on isegi kohtusüsteemis näha/.../ kui otsustatakse siis emale antakse rohkem andeks kui isale Kohtuvaidlustes ka ikkagi eelistatakse ema“

Vanema hooldusõiguse määramise uuringus tuli intervjuudest vanematega välja, et nii emad, kui ka isad tunnevad, et kohtuvaidlustes eelistatakse vastassugupoolt. (Espenberg jt, 2013).

Sotsiaaltöötaja tõi oma tööst näite, kus ema oli karistatud lapse väärkohtlemise eest ning vanematevahelises vaidluses eelistas kohus ema ning laps jäi ema juurde elama.

Kaisa: „/.../Ema oli lapse väärkohtlemise eest karistada saanud, tal ei olnud kindlat elukohta, ta elas kellegi juures, isa oli kindla elukohaga, tal oli ilusti möbleeritud korter eraldi lapse toaga, füüsilise väärkohtlemise tausta ei olnud /.../ aga kohtumenetluses jäti laps ikkagi ema juurde.“

Sotsiaaltöötajad tunnevad, et kohtutes on ootused emadele väiksemad kui isadele ning isad peavad oma heaks lapsevanemaks olemist oluliselt enam tõestama ning ka see ei pruugi olla

piisav. Isadesse suhtutakse skeptiliselt ning emasid usaldatakse rohkem, lausa nii palju, et neile andestatakse lapse väärkohtlemine. Vanema hooldusõiguse määramise uuringus on analüüsitud kohtulahenditest leitud, et enamikel juhtudel ei ole kohus otsust teinud toetudes vaid vägivalda aspektile, arvesse on võetud ka teisi asjaolusid. Intervjuudes emadega tuli aga välja, et just emad tunnevad, et peavad kohtus tõestama oma suutlikust last kasvatada ning olla hea vanem. (Espenberg jt, 2013)

Siin tuleb välja ka sotsiaaltöötaja positiivne hinnang isa suhtes ning mõistatus kohtuotsuse üle. Sotsiaaltöötaja tunnistas isa kirjeldades, kuidas isa on kõik võimalused loonud tagamaks lapse heaolu. Emasse suhtub sotsiaaltöötaja pigem halvustavalt, tuues välja ema väärkohtlemise oma lapse suhtes ning kindla elukoha puudumise. Sotsiaaltöötaja leidis, et isa võimalustest vaadati mööda ning otsiti võimalusi ema abistamiseks, näiteks läbi emale suunatud psühholoogilise nõustamise. Sotsiaaltöötaja lähtub olukorra kirjelduses lapse huvidest, mis on lastekaitsetöös äärmiselt oluline aspekt.

Sotsiaaltöötajad rääkisid, et nende arvates on aktiivsemad just paljulapseliste perede isad.

Emma: „/.../ kui on need paljulapselised pered /.../ isa tähtsus väga suur. Pere toimibki nii nagu isa ütleb, isa mõtleb ja see naine on tagaplaanil ja see naine tihti ei jõuagi siia. Et isa käib ja toimetab ja kõik dokumendid ajab.”

Siit võib välja lugeda, et just suurte perede isad on need, kes võtavad suurema vastutuse oma laste eest ning tegelevad erinevate küsimustega laste kasvatamises. Need isad suhtlevad julgemalt ka ametnikega ning ei pelga sotsiaaltöötajate poole pöörduda. Selline suhtumine suurpere isade poolt võib tulla sellest, et nad on võtnud teadlikumalt olulise rolli laste kasvatamisel, kuna üksi ei jõuaks ema kõigile lastele piisavalt pühenduda. Samas võib olla, et ka need isad, kes on loonud suure pere ja võtnud vastu otsuse saada palju lapsi, neil on ka suurem soov osaleda laste kasvatamisel ning nad oskavad tunda lastest rõõmu. Sotsiaaltöötajad suhtuvad aktiivsetesse isadesse väga positiivselt ning tunnustavad nende panust laste kasvatamisse.

Kokkuvõte

Minu uurimuse eesmärgiks oli analüüsida isade olulisust laste kasvatamisel läbi sotsiaaltöötajate tõlgenduste ja sellepärast kasutan kvalitatiivset lähenemist. Sotsiaaltöötajate mõtteid ja kogemusi antud teemal kogusin fookusgrupi intervjuude kaudu kuult sotsiaalvaldkonna spetsialistilt.

Intervjuudes osalenud spetsialistide arvamused ning tõlgendused olid mitmekesised, tekkis nii vaidlusmomente kui ka ühise arvamuse kujunemist. Lastekaitsetöötajad olid ühisel arvamusel, et laps vajab mõlemat vanemat, nii ema kui isa. Isa olulisust nähti just selles, et lapsel tekiks arusaam terviklikust peremudelist. Spetsialistid leidsid, et isa roll perekonnas ning lapse kasvatamisel tuleneb perekonnasisesest kokkuleppesest mehe ja naise vahel ning igasugune selline rollijaotus on heakskiidetav, samas suhtusid sotsiaaltöötajad negatiivselt samasooliste paaride omavahelisse kokkuleppesse luua perekond. Leiti, et kui vanemad otsustavad, et ema jääb lapsega koju ja isa läheb tööle või vastupidi, on mõlema vanema roll võrdne ning seda ei saa hukka mõista. Olenemata sellest, et sotsiaaltöötajad tõid välja, et ema ja isa on võrdsed vanemad, leidsid nad, et isa on lapse jaoks oluline teine kontakt pärast ema. Sotsiaaltöötajad tõid ühiselt välja, et isa rolli hulka kuulub lapse koduste ülesannete lahendamisel abistamine, õpetamine, koos lapsega maailma tundma õppimine ning poisslapse ettevalmistamine eluks.

Leiti, et kui isa jääb lapsega koju, on see emotsionaalne otsus ning isa on oma lapsest vaimustuses. Kinnitades stereotüüpe, arvasid sotsiaaltöötajad, et isa ülesanne on raha teenida ning tagada perekonna majanduslik heaolu, ema puhul aga seda ei eeldatud.

Kõige suurem erimeelsus sotsiaaltöötajate vahel ilmnis seoses isa ja lapse vahelise armastusega. Valdavalt pidasid sotsiaaltöötajad isa ja lapse vahelist armastust oluliseks ning tähtsaks nii isa kui ka lapse jaoks. Samas leidis üks lastekaitsetöötaja, et lapse ja isa vahelisi väga lähedasi suhteid võib pidada kahtlaseks ning tõi välja, et ka ühiskond on selles kohas kriitiline ja sageli hukkamõistev. Sotsiaaltöötajad leidsid, et isad väljendavad vähem emotsioone, kuid see ei pruugi tähendada, et isad hoolivad vähem, pigem vastupidi. Sotsiaaltöötajatel on erinevad arvamused, otsitakse seletusi sellele, kuidas mõista isade emotsioonide väljendamist ja hoolimise näitamist. Veel peavad sotsiaaltöötajad oluliseks isa enda varasemaid suhteid oma isaga, mis määravad, kuidas isa oma lapsesse suhtub.

Sotsiaaltöötajad näevad isades potentsiaali tulla iseseisvalt toime laste kasvatamisega, kuid selle eelduseks on see, et ema on nõrk. Samuti tuleb välja, et just suurperede isad on aktiivsemad ning osalevad oluliselt laste kasvatamisel ning pöörduvad ise vajadusel sotsiaaltöötaja poole. Sotsiaaltöötajad rääkisid, et suur osa nende klientidest on üksikemad, kuid see ei tähenda, et seal peres ei või isa olla, kuna pooled üksikemad varjavad enda kõrval olevaid isasid, et saada suuremaid sotsiaaltoetuseid ning seetõttu võivad jääda isad sotsiaaltöötajatele märkamata ning ühiskonna poolt väärtustamata.

Sotsiaaltöötajad näevad oma töös tihti, et kohtud eelistavad peresisestes vaidlustes ema ning emadele antakse kergemini andeks. Tuuakse näiteid juhtumitest, kus isal on loodud kõik tingimused lapse heaks kasvukeskkonnaks ning emal puudub püsiv elukoht, kuid laps määratakse siiski ema juurde elama. Sotsiaaltöötajad arvavad, et kohtud vaatavad isade võimalustest mööda ja eelistavad emasid.

Üldiselt oli näha sotsiaaltöötajate traditsioonilisi hoiakuid peremudeli kui ka isa rolli suhtes lapse kasvatamisel. Leiti, et perekonnas peab olema ema, isa ja laps(ed) ning mõisteti hukka samasoolised pered. Selgelt tuli välja stereotüüp, et isa kohustus on tagada perekonna materiaalne heaolu ning ema võib kodus lapsi kasvatada. Samas suhtuti positiivselt ka sellesse, kui isa lapsega koju jääb. Erinevates kohtades tuli välja sotsiaaltöötajate refleksiivsus. Võrreldes seda, mida sotsiaaltöötajad rääkisid enda suhetest isadega ja seda, millised olid nende seisukohad, oli selgelt näha sotsiaaltöötajate isiklike kogemuste ülekandmine oma töösse. Näiteks arutles lastekaitsetöötaja, kes kirjeldas, et tal ei olnud mittemingisuguseid lähedasi suhteid oma isaga, selle üle, kas laps üldse vajab isa.

Kasutatud kirjandus

Biin, H., Karu, M., Kasearu, K. (i.a.). *Isad ja vanemapuhkus*. <http://www.praxis.ee/tood/isad-ja-vanemapuhkus/> 02.05.2016

Burgess, A. (2000). *Isa rolli muutumine*. Varrak

Espenberg, K., Soo, K., Beilmann, M., Linno, M., Vahaste, S., Göttig, T., Uuesn-Nacke, T. (2013). *Vanema hooldusõiguse määramise uuring. Lõppraport*. Tartu Ülikool RAKE. https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/32_vanema_hooldusõiguse_maaramise_uuring_loppraport.pdf 30.05.2016

Goff, S. (2012). The participation of fathers in child protection conferences: A practitioner's perspective. *Child Abuse Review*, 21, 275-284

Hansson, L. (2000). Muutuv perekond Eestis ja Euroopas. R. Vetik (toim.). *Eesti Inimarengu aruanne* (lk 42-48).

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. (2004). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Ivanova, J. (2007). *Lastekaitse erialadiskursus Eesti lastekaitse käsiraamatutes. Ema ja isa käsitlemine. Ülikoolilt Tartu linnale: Sotsiaaltöö-teemaliste üliõpilasuuringute kogumik IV*. Tartu Ülikooli kirjastus.

Järviste, L. (2008). *Isadust toetavad poliitikameetmed Eestis ja Euroopas*. Sotsiaalministeerium. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/toimetised_20086.pdf 30.05.2016

Järviste, L., Kasearu, K., Reinomägi, R. (2008). *Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud*. EV Sotsiaalministeeriumi Toimetised nr. 4/2008.

Karu, M., Kasearu, K., Biin, H. (2007). *Isad ja lapsehoolduspuhkus. Uuringuraport*. PRAXIS. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/isadus_2007_1_.pdf 20.06.2016

Kutsar, D. (2007). *Mees ja perekond: isadus*. Rmt. Kutsar, D. (toim.) Mees sotsiaaluuringu subjektina. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 2. Tallinn: Sotsiaalministeerium

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lapse õigused ja heaolu. (i.a.). Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/lapse-õigused-ja-heaolu> 25.05.2016

Lapse õiguste konventsioon. (RT II 1996, 16 56). <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016> 20.05.2016

Lastekaitse kontseptsioon. (2005). Sotsiaalministeerium. https://www.riigikantselei.ee/valitsus/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/LASTEKAITSE_20KONTSEPTSIOON_201_plik.pdf 14.05.2016

Lastekaitse korralduse uuendamise analüüs. Lõpparuanne. (2013). Sotsiaalministeerium. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/lastekaitse_alusanaluus_pwc_2013_27.11_2.pdf 29.05.2016

Lastekaitse seadus. (RT I, 06.12.2014, 1). <https://www.riigiteataja.ee/akt/LasteKS> 18.05.2016.

Linno, M. (2012). *Eriala esitlemine lastekaitsetöötajate lugudes laste vastu suunatud vägivallast*. J. Strömpl, M. Selg ja M. Linno (toim.). Narratiivne lähenemine sotsiaaltööküsimustes. Laste väärkohtlemise lood (lk 120-165). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Perekonnaseadus. (RT I 2009, 60, 395) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603> 18.05.2016.

Selg, M. (2008). „Refleksiivsus“ ja „reflekteerimine“ pole sünonüümid ega vastandu tõenduspõhisele praktikale. Sotsiaaltöö, 4, 48-50

Sinisaar, H. , Tammpuu, P. (2009). *Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed*. Sotsiaalministeeriumi toimetised. Poliitikaanalüüs. Tallinn.

Sotsiaalhoolekande seadus (1995). RT I 1995, 21, 323. Kasutatud 14.05.2016 <https://www.riigiteataja.ee/akt/113122014044>.

Sotsiaalministeerium. (2011). *Valik vastuseid enamlevinud küsimustele isa rollist lapse elus*. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/juuli_juhendmaterjal_trukis.pdf 27.04.2016

Tammur, A., Randoja, M. (2008). *Laste kasvukeskkond*. Kogumik Lapsed. Children. Tallinn: Statistikaamet, 11–19.

Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond: Laste ja perede arengukava 2012–2020.

(2011). Sotsiaalministeerium.

https://www.sm.ee/sites/default/files/contenteditors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/lpa.pdf. 01.05.2016

Tuulik, M.-E. (i.a.). *Justiitsministeerium karmistab elatisvõlgnike elu*. Justiitsministeerium.

<http://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-karmistab-elatisvolgnike-elu> 31.05.2016

Urbas, R. (2010). *Lahutatud isaks olemine Eestis*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Uued põhimõtted lastekaitseaduses. (i.a.). Sotsiaalministeerium. <http://www.sm.ee/et/uued-pohimotted-lastekaitseaduses> 31.05.2016

Vanemahüvitis. (i.a.). <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/vanemahuvitis/> 02.06.2016

Vihalemm, T. (2014). *Fookusgrupi intervjuu*. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T.

Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*.

<http://samm.ut.ee/fookusgrupi-intervjuu> 27.04.2016

LISA

Intervjuu kava

1. Miks vajab laps isa?
2. Milline on isa tähtsus lapse kasvatamisel ja kuivõrd oluline see on ?
3. Millised õigused on isadel? Mis see tähendab, et vanematel on võrdsed õigused?
4. Kuivõrd oluline on isa ja lapse suhtes armastus? Milles see väljendub?
5. Milline on isa osa lapse eest hoolitsemisel? Kas on kohane, et mees vahetab mähkmeid ja käib lapsega pesemas?.
6. Milline on vahe isa ja mehe rolli vahel? Kuidas ühiskond ja sotsiaalvaldkond neid käsitleb?
7. Millistes juhtumites Te töötate isaga?
8. Kes on need isad, kellega Te oma töös kokku puutute?
9. Milliste probleemidega tulevad Teie juurde isad ise?
10. Meie ühiskonnas on palju üksikvanemaid. Millised on need juhtumid ja mis rolli mängib nendes isa? Näiteks isa üksikvanemana või isa kes ei kasvata last.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____Marleen Ein

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

Isa tähtsus laste kasvatamisel Eestis sotsiaaltöötajate käsitustes

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Merle Linno

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, **02.06.2016**